

Kozmikus kutatások haszna

74 ország 13 nemzetközi szervezetének 600 képviselője vitatott meg a világuő békés célú kutatásával és békés felhasználásával összefüggő fontos kérdéseket az Egyesült Nemzetek Szervezetének bécsi konferenciáján. Kurt Waldheim, az értekezlet elnöke az alábbiak szerint értékelte a munkálatok fontosságát.

A kozmikus tér kutatásán és hasznosításán kívül talán nincs is az emberi törekvéseknek még egy olyan területe, amelyen tudomány és technológia az elmúlt esztendőkbén oly nagyot haladt volna. Mindössze tizenegy év telt el az első mesterséges bolygó kilövése óta. S azóta az ember haladása a kozmikus térben hatalmas léptekkel folytatódott. Tudományos célokát szolgáló űrhajók messze, a Marsig és a Venusig jutottak el; mások megkerülték a Holdat, s fényképeket továbbítottak eddig ismeretlen oldaláról. Kozmikus járművek szálltak a Hold felszínére, s tudományos adatokat gyűjtöttek összetételéről. Az űrkutatás első úttörői űrhajójukból kiszállva a kozmikus térségbe léptek, s úgy keringtek már a Föld körül. Az űrkutatás és a kozmikus technológia gyakorlati alkalmazásai mindinkább hétköznapiakká válnak.

A hatalmas tudományos és technológiai teljesítmények áttekintésekor illő ószinte jókívánásainkat kifejezni mind a Szovjetunióknak, mind az Egyesült Államokknak: csodáljuk őket a kozmikus térség kutatásában elért nagyszerű eredményeikért.

Ugyanakkor gratulálnom kell minden más, e téren — Franciaországhoz hasonlóan — tevékeny országnak, amely saját, független kozmikus programot fogadott el, illetve nemzetközi űrkutatási programok végrehajtásának résztvevője. S jó alkalom ez arra is, hogy hálánkat kifejezzük minden nemzet sok-sok tudósának, azoknak, akik szerény, de fáradhatatlan munkájukkal nemzedékek óta készítik elő a tudomány és a technika mai csodálatos kivirágzását, a jövőben remélt gyakorlati hasznok beérését. Szárnyaló képzeletüket, odaadásukat illesse hála.

S kegyelettel adózunk a kozmikus kutatások azon pionírjai emlékének, akik életüket áldozták az ember nagy kalandjában a megismerés és a civilizáció határainak tágításáért. Haláluk árnyékot vetett sikereinkre; de áldozatuk további ösztönzést jelentett munkánk folytatására, szent kötelezettséget annak biztosítására, hogy a kozmikus tér meghódítása végül is az egész emberiség érdekeit szolgálja.

A kozmikus térség kutatásának és hasznosításának első évtizede gazdag kiemelkedő tudományos, technológiai teljesítményekben. Akárcsak a felfedezések és utazások nagy korszakában, amikor az intuíciónak és ügyességének bízó ember szembe mert szállni a tengerek veszélyeivel, ma ismét a tudás és a haladás új erődjeit ostromolja. Már mélyen be is hatolt a naprendszerbe, a világegyetembe; már kinyilvánította jogát a kozmikus térségre, s bebizonyította felsőbbrendűségét a legrafináltabb gépekkel és eszközökkel szemben.

A tudomány és a technika látványos teljesítményei érthetően a kozmikus

térség kutatására összpontosították figyelmüket, néha el is homályosították azokat a földi gyakorlati hasznokat, amelyeket a kutatások egyidejűleg lehetővé tettek, pedig igen jelentős szerepet játszhatnak a nemzetek elé tornyosuló gazdasági és társadalmi problémák megoldásában.

Mihelyt konkrétan szólnék a hasznokról, fontosságuk minden ország, de kiváltképpen a fejlődő országok szempontjából nyilvánvalóvá válik. Éppen ezért minden okunk megvan annak feltételezésére, hogy az űrkutatás második évtizedét a gyakorlati hasznosság kidomborítása fogja jellemezni. A gyakorlati alkalmazások áldásait közvetlenül élvezheti majd a világ minden országa, s ezek az alkalmazások gazdasági és társadalmi problémáik megoldásának elősegítésével hozzájárulnak ama szakadék áthidalásához, amely az előrehaladott országok és a fejlődő nemzetek között tátong. A lehetőségek ugyanis ígéretesek.

Új koncepciókat és megoldásokat igényel a távközlésben a nemzetközi és interkontinentális hírközlés állandó fejlődése. A műbolygók alkalmazása új korszakot nyitott az atlanti- és csendes-óceáni távközlésben. Az átfogó hírközlési műbolygó-rendszer rejtett lehetőségei oly hatalmasak, hogy gyümölcsöztesük minden tevékenységi ágban közvetve vagy közvetlenül rendkívül hasznosnak bizonyul majd. Vonatkozik ez mindenekelőtt a fejlődő országokra: a hírtovábbító műbolygók használata nagymértékben előmozdíthatja ott a korszerű hírközlő eszközök meghonosítását, s ezzel jelentősen hozzájárulhat a nevelés, a gazdasági és társadalmi élet gyors fejlődéséhez.

A meteorológiai műbolygók időjárásregisztráló és előrejelző rendszerekben történő hasznosításának potenciális lehetőségei sokat ígérnek, kiváltképpen a fejlődő országok viszonylatában. Nem is szólva a megfelelő idő- és vihar-előrejelzéssel megmenthető sok emberéletéről, a meteorológiai műbolygó-rendszer hihetetlen lehetőségeket tár fel a mezőgazdaságban és a vízgazdálkodásban. A szakemberek kiszámították, hogy a rendszer bevezetéséből adódó évi megtakarítások a mezőgazdaságban önmagukban fedezik, sőt még is haladják az egész műbolygó-rendszer előállítási költségeit.

Nagy reményeket fűzünk a műbolygók navigációs célra való felhasználásához. Az interkontinentális és az óceánokon át lebonyolódó légi- és hajóforgalom gyors növekedése során már 1970-ben elérni a jelenlegi háromszorosát. A forgalom növekedésével egyidejűleg szüntelenül növekszik a hajók és a repülőgépek mérete. Néhány esztendő múlva már gigászi repülők, szuperszonikus közlekedési eszközök fedéltetere szállhatnak. Éppen ezért még szükségesebbé válik a biztonság növelése a máris zsúfolt tengeri utakon és légi folyosókon.

Miután a távközlési, meteorológiai és navigációs műholdak minden bizonnyal hatalmas hatással lesznek majd az emberiség jövőbell életmódjára, egy mostanában kidolgozott felmérő-műhold, amely alkalmas a Föld természeti kincseinek felmérésére és az adatok rögzítésére, szintén kivételes és közvetlen fontosságú lesz a fejlődő országok számára. Beszédes példája ez a modern tudomány és technológia haladása gyors ütemének, s megerősít hitünkben, hogy képesek leszünk az űrkutatás és technológia lehetőségeit az összes nemzetek sürgető problémái gyorsabb megoldásának szolgálatába állítani, függetlenül a hasznélvező nemzetek tudományos, műszaki és gazdasági fejlettségének fokától.

Valóban biztatók a kilátások. Valóra válásuk megköveteli az őszinte nemzetközi együttműködés légkörét.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete jókor felismerte, milyen fontos feladatokat várnak e téren rá. Parancsoló szükségességgé bizonyult a fegyverkezési verseny megelőzése a Kozmoszban. Az ENSZ közgyűlése éppen ezért ismételten hangsúlyozta, hogy a kozmikus térség csakis békés célokra használható. Az az egyezmény, amelyet a közgyűlés az államok kozmikus égitesteken folytatott tevékenységének szabályozásáról 1966-ban fogadott el, messzemenő elővigyázatossággal korlátozta az űrben folytatható katonai jellegű tevékenységeket. Az ENSZ ezzel jelentősen hozzájárult a Kozmoszban előfordulható politikai surlódások nemzetközi okainak a kiküszöböléséhez.

Az ENSZ erőfeszítéseit e tekintetben arra összpontosította, hogy biztosítsa a kozmikus térség feltárásának és hasznosításának törvényes kereteit. A közgyűlés már 1962-ben elfogadott egy nyilatkozatot a kozmikus tevékenységeket

rendező törvényes alapelvekről. A világűr békés célú felhasználásának előmozdítására hivatott bizottság alapos tárgyalásai során készítette elő ezt a nyilatkozatot. Tavaly a közgyűlés a bizottság előterjesztése alapján újabb egyezményt fogadott el, amely az asztronautáknak nyújtandó segélyről, az asztronauták visszatéréséről és az űrbe felröpített tárgyak visszaszolgáltatásáról intézkedik.

Az ENSZ tehát megtette az első lépést annak érdekében, hogy a törvény hatalmát a kozmikus térségben is biztosíthassa. Az ENSZ jelenleg hasznos dialógust kezdeményez a kozmikus és a nem kozmikus hatalmak között, hogy az űrkutatás és technológia gyakorlati eredményei minden nemzet s főként a fejlődő országok számára hasznosíthatóvá váljanak. Ez a bécsi értekezlet legfőbb célja.

Minden ország jól felfogott érdeke megkívánja, hogy a tudás, a hozzáértés minél szélesebb körben terjedjen, s az űrkutatás eredményei az összes államok közkincsévé váljanak. A kozmikus kutatások és alkalmazásaik természetüknél fogva mindenkit érdekelnek, s még nagyobb mértékben megkövetelik az összes nemzetek együttműködését.

Azok a kis országok, amelyeknek jelenleg nincs anyagi lehetőségük önálló űrprogramok végrehajtására, már eddig is jelentősen hozzájárultak a kozmikus tudomány haladásához. Nem kétséges, hogy — ha megfelelő lehetőségeik lesznek — ezek az országok a közös űrkutatási tervek keretében még nagyobb mértékben kibeszik majd részüket a kozmikus térség technológiai meghódításában is.

Mindannyiunk hő vágya, hogy a kozmikus térség kutatása és hasznosítása az egész emberiség érdekeit szolgálja, hogy e nagy emberi törekvés gyümölcsein minden nemzet osztozzék, függetlenül gazdasági és műszaki fejlettségétől.

Kurt Waldheim

Az űrkutatás tizenegy éve

Bátran mondhatjuk, hogy az elmúlt 11 esztendő évezredek feltve melengetett álmát valósította meg. 1957 október 4-én az ember kiszabadult a Föld börtönéből, s megnyitotta az űrkutatás nagyszerű korszakát.

Tizenegy év szinte csak egy pillanatnak lűnik, ha az emberiség történelmét vizsgáljuk, de olyan gazdag megvalósításokban, hogy szinte hihetetlen. Hiszen ezalatt az alig több, mint egy évtized alatt a mesterséges holdak, űrhajók, űrszondák, mesterséges bolygók, egyszóval mesterséges égitestek százait indította útjára az Ember. Ma már fel sem figyelünk, ha a rádió bejelenti, hogy egy újabb mesterséges hold sikeresen pályára állt, pedig még nem is olyan rég milyen óriási szenzáció volt egy-egy újabb, emberkéz alkotta égitest kiröpítése. Hamarosan hozzászoktunk a csodákhoz, s izgalommal várjuk az új csodát, az ember leszállását a Holdra, ami a jelek szerint nem is késik sokáig.

Az első sikeres űrkísérlet lényegében nemcsak az űrkutatás kezdetét, hanem a hosszú és fáradságos előkészítő munka sikerét is jelentette. Ahhoz, hogy pályára állítsanak egy mesterséges égitestet, a technikai vívmányok egész légióját kell felhasználni. Mindenekelőtt le kell győzni a Föld vonzóerejét, vagyis megfelelő erővel kell kiröpíteni a műholdat, hogy az olyan sebességre tegyen szert, amivel kirepülhet a bolygóközi térbe. Ez az óriási tolóerő többlépcsős rakétával érhető el. A rakéta számára megfelelő üzemanyagról kell gondoskodni. A közönséges földi tüzelő-

anyagok elégséges arányban kis energiát szabadítanak fel, így a rakéták számára különleges keveréket dolgoztak ki. Eddig leggyakrabban a folyékony oxigén és kero-gén keverékét használták, de kisebb rakétáknál szilárd tüzelőanyag is elégséges volt.

A klasszikus kémiai tüzelőanyagok azonban elég nagy súlyúak, és aránylag kicsi a teljesítményük. Így új energiaforrásra van szükség a távolabb repülő raké-ták számára. Sokféle lehetőség áll előttünk: energiává alakítható át a Nap sugár-zása, felhasználható a maghasadás, vagy a magfúzió idején felszabaduló energia. Egyes becslések szerint az atommag-reakció felhasználása révén plazma-rakétával óránként félmillió kilométeres sebesség érhető el. Bár képzeletünk számára már ez is hihetetlennek tűnik, mégsem elégséges ahhoz, hogy a Naprendszeret elhagyjuk vele, és felkeressük a csillagokat. Az ilyen sebességgel halado űrhajónak évezre-dekig kellene vándorolnia, amíg eléri a legközelebbi csillagokat. A jövő szakembe-reinek tehát még hatékonyabb hajtóanyagról kell gondoskodniuk.

A hajtóanyag-probléma természetesen csak egyike a rakétatechnika nagy prob-lémáinak, melyek még kísérletezés alatt állnak és megoldásra várnak.

A rakéta azonban csak eszköz, mellyel a mesterséges égitestet pályára állítják a Föld vagy a Nap körül. Ezek szerkezeti felépítését a kísérlet célja határozza meg. A mérés célja és módja, az átvitel megoldásának lehetőségei döntik el, hogy a mesterséges holdba milyen áramforrásokat, ellenőrző műszereket építenek be. Persze az elsőrangú korlátozást a hajtómű teherbírása jelenti.

A kísérlet céljának megfelelően változik a műhold alakja is. A hírközlésben használt *Echo*-holdak például óriási, 30—40 m átmérőjű gömbök, hogy minél na-gyobb legyen a visszaverő felület. A meteoritsűrűség mérésére használt *Pegasus*-holdat spanyolfalszerűen alakították ki: a hordozórakéta utolsó fokozatának orrában teljesen összehajtogatva helyezték el, majd miután pályára állították, beépített karok segítségével szétterítették. Így az induláskor $2,13 \times 2,41$ m alpméretű és 5,28 m magas köteg 29 m feszítávolságú, összesen 214 m² területű hatalmas felületté nyílt szét.

A mesterséges égitesteknek is fontos problémájuk az energiaforrás biztosítása, hiszen a rádió és tévé adó-vevőnek, az orientációs, a vezérlő egységeknek mind biztosítani kell a működésükhöz szükséges energiát. Megállapították, hogy — a súlyt tekintve — több akkumulátort és szárazelemet küldtek fel, mint amennyit a mérőműszerek és az emberek nyomtak. Igen gazdaságos a napelemek használata, amikor is a Nap energiáját alakítják át elektromos energiává. Elég jó teljesítményt nyújtanak a fűtőanyag-cellák, melyek közvetlenül, „hideg égéssel“ állítják elő a villamosenergiát, valamilyen tüzelőanyag és oxidálószert keverékből.

A mesterséges égitesteknek — energiaforrásai mellett — stabilizáló, vezérlő, mérő rendszerre, rádióberendezésre, adattovábbító (telemetrikus) rendszerre is szüksége van. Ha mindezt figyelembe vesszük, rájövünk, hogy a mesterséges holdak, rakéták, űrhajók nagyon költséges tárgyak: egy kg mesterséges hold drágább, mint egy kg arany! Ezzel magyarázható, hogy az űrkutatást szinte kizárólag a világ két vezető állama, a Szovjetunió és az Egyesült Államok engedheti meg magának. A meg-osztottság oda vezet, hogy ugyanazt a feladatot két különböző oldalról kell megkö-zelíteni és megoldani. Így két különböző irányzat alakult ki az űrkutatás terén; ezek természetesen rengeteg hasonlóságot is mutatnak.

Lássuk nagy vonalakban a két űrkutatási program eddigi megvalósításait:

A Szovjetunió 1957. október 4-én az első mesterséges holddal (*Szputnyik—1.*) kezdte meg az űrkutatást, majd egy hónapra rá a *Szputnyik—2.* már élőlényt is (Lajka kutya) vitt az űrbe. A szputnyikokat a szputnyik-űrhajók követték, melyek már az ember űrrepülésével kapcsolatos alapvető technikai és élettani problémá-kat tisztázták.

Az amerikai űrkutatók első sikeres mesterséges holdjai az *Explorer* (kutató) nevet kapták. E családon belül különböző osztályok vannak, melyek tagjait bizonyos céllal küldték a világűrbe (magaslégköri és geodéziai kutatások, sugárzás-mérés).

Az *Explorer*-holdakat a *Vanguard*-, majd a *Discoverer*-család követte, de utóbbiak sorozatos kudarcai miatt végül is az *Explorerek* jutottak döntő szerephez. A *Discoverer* műholdakat *Thor-Agena* típusú hordozórakétával juttatták pályájukra, s ezek a *Mercury*-űrhajókísérletek előkészítésére szolgáltak. A *Discoverer*—13. — mint ismeretes — 1960. augusztus 10-én sikeresen visszajuttatta a Földre műszertartályát.

Ilyen pontos és céltudatos előkészítés után kerülhetett sor 1961. április 12-én az ember űrrepülésére. Juriy Gagarint a *Vosztok* űrhajóval küldték a világűrbe. *Vosztok* elnevezéssel az együléses űrhajókat jelölik, melyek gömb alakú űrkabinból és egy műszerrekeszből állnak. Súlyuk megközelítően 5 tonna. Ilyennel repült Tyitov és Tyereskova is.

Az első amerikai űrhajó a *Friendship* volt, melyet 1962. február 20-án indítottak útnak, fedélzetén Glennel. Ez lényegében a *Mercury*-kísérletsorozathoz tartozott. Ugyancsak ennek a programnak a keretében indították 1963. május 15-én Gordon Cooper-t is, aki huszonkétszer kerülte meg a Földet.

1964. november 12-én került sor az első *Voszhod* fellövésére (ez az elnevezés többüléses űrhajókat jelöl), mellyel Komarov, Feoktyiszov és Jegorov űrpilóták utaztak. A *Voszhod*—2-t 1965. március 18-án indították. Ez alkalommal Leonov ezredes elhagyta a kabint, s végrehajtva az első űrsétát, szabadon tartózkodott a világűrben, természetesen megfelelő védőöltözetben. Az űrhajó kézi kormányzással ért földet.

A kétüléses amerikai űrhajók a *Gemini* elnevezést kapták. Ezek célja műszaki és űrélettani problémák vizsgálata, űrséta és űrrandevú megvalósítása. Az első *Gemini*-fülkét, melyben ember is volt, 1965. március 23-án indították. Összesen 12 fülke felbocsátását vették tervbe, ebből kettőt személyzet nélkül. A *Gemini*—12 második utasa, Aldrin, 2 óra 9 percre volt kint a világűrben, és a tervezett kísérleti programot maradéktalanul végre is hajtotta.

Az amerikai hold-expedíciós program középpontjában a háromüléses *Apollo* űrhajó áll. Ezzel egy hónapig tartó űrrepülés bonyolítható le. Az *Apollo*-űrkabint ember nélkül 1966. február 26-án próbálták ki.

Az űrkísérletek, sajnos, áldozatokat is követeltek. Az említett *Apollo*-fülke tervezett három első utasával 1967. január 28-án váratlanul felrobbant az egyik földi próbán. A szovjet *Szozjuz*—1 űrhajó 1967. április 23-án indult útjára Komarov vezetésével. A bonyolult feladatok sikeres elvégzése után az ejtőernyő nem nyílt ki, s az űrpilóta lezuhant.

Az űrkutatói program egyik fő célja a Hold és a szomszédos bolygók felderítése, megismerése. A Venus és a Mars nemcsak azért érdekesek számunkra, mert a legközelebb vannak, hanem azért is, mert nagyságuk, a Naptól mért távolságuk, légkörük miatt az egész Naprendszerben ezeken a legvalószínűbb, hogy élet létezik.

A Szovjetunió a *Szonda*-család 3 tagját lőtte ki a bolygóközi térbe, melyek részben a Mars, részben a Venus felderítésére voltak hivatva. Az adóberendezések meghibásodása miatt céljukat csak részben érték el. A Venus-rakéták közül négyet indítottak útnak, melyek közül az első három a kísérlet végső stádiumában beszüntette a jelek továbbítását. A *Venus*—4. 1967. októberében sikeresen leszállt a Venusra, s becsapódása pillanatáig rádiójeleket küldött a Földre.

Az Egyesült Államok űrszondái a *Pioneer*-családba tartoznak. Céljuk a bolygóközi térnek, a Föld mágneses terének, a Nap hatásának vizsgálata. A *Pioneer*—8. 60—90 millió km távolságból közölt adatokat, s a naptevékenység előrejelzésével nagymértékben hozzájárul a Hold-repülés előkészítéséhez.

A két szomszéd bolygónk vizsgálatára fellőtt amerikai mesterséges égitesteket a *Mariner*-családba sorolják, a *Mariner*—2-t, és a *Mariner*—4-et a Mars felé indították, s mindkettő sikeresen teljesítette feladatát. 1967. június 4-én indították a Venus felé a *Mariner*—5-öt, mely 3000 km távolságban haladt el a bolygó mellett, s értékes adatokat közvetített a Földre.

A Szovjetunió a *Luna* holdrakétákkal, az Egyesült Államok a *Ranger*-, a *Surveyor*- és a *Lunar Orbiter*-család tagjaival igyekszik felderíteni a Hold rejtélyeit.

A *Luna*—1. 1959. február 1-én indult útnak, a Hold mágneses terét mérte. A *Luna*-program nagy sikere volt az 1966. június 31-én startoló *Luna*—9., mely simán, zökkenőmentesen érte el a Hold felszínét, s onnan rádiójeleket küldött a Földre. Az 1968. április 7-én indított *Luna*—14. holdszputnyik egy teljes holdfogyatkozást figyelt meg és közvetített földi megfigyelőinek.

Az amerikai *Surveyor*-program a Holdra való sima leszállást igyekszik megvalósítani. A *Surveyor*—1. nem kevesebb, mint 11 150 képet közvetített a Hold felületéről. E felvételek felbontóképessége olyan jó, hogy 1 m távolságról 1 mm-es tárgyak is kivehetők. 1968. január 7-én a *Surveyor*—7. sima Holdra szállásával befejeződött e program. Ez a műszer a Tycho-kráter közelében mintát is vett a Hold kőzetéből.

A *Luna Orbiter*ek lényegében a Hold holdjai, tehát a Hold körül keringő mesterséges égitestek. Céljuk képközvetítés a Holdról, a gravitációs térnek, a sugárzásnak, meteoritok sűrűségének a mérése. Ezen adatok közvetítésével hozzásegítik a kutatókat a legjobb leszállóhely megtalálásához.

Az 1968-as év az *Apollo*- és *Kozmosz*-kísérletek sorozatával a Holdra repülés előkészítésének az éve volt. Az április 4-én fellőtt *Apollo*—6. repülése lényegében a Holdra küldendő rendszer kipróbálása volt. 1968. április 15-én megvalósították a *Kozmosz*—212. és *Kozmosz*—213. összekapcsolását, majd szétválasztását. Az űrrendevű sikeres megoldása nagy lépést jelent a holdkutatás szempontjából. A *Szonda*—5. és az *Apollo*—7., majd ez év decemberében az *Apollo*—8. felrepítése — a Hold műszeres, majd emberrel való megkerülése és visszahozása a Földre, jelenti az utolsó lépést az ember Holdra szállása előtt.

Az eddigiek alapján az olvasóban felvetődhet a kérdés: szép, hogy a Holdat és a bolygókat kutatjuk, de milyen közvetlen haszna van az emberiségnek a mesterséges égitestekből? Bátran felelhetjük, hogy rengeteg. Gondoljunk csak a meteorológiai, a geodéziai, távközlési, sugárzásmérő, navigációs holdakra. A szovjet *Kozmosz*, *Elektron* és *Proton* holdak, az amerikai *OGO*-, *OSO*-, *RAO*- és *Pegazus*-holdak rengeteg érdekes adatot közvetítettek a tudósoknak a Föld mágneses teréről, a naptevékenységről, a felhőzet alakulásáról. A rádió-hírközlést és a tévéközvetítést nagymértékben megkönnyítették a távközlési mesterséges holdak. Az amerikai *Telstar*, *Relay*, *Sincom*, *Intelsat* holdak, a szovjet *Molnyija*-sorozat a nagy távolságra való rádió- és tévéközvetítést biztosítják. Az 1968-as mexikói olimpia gyönyörű képei a holdak nélkül sohasem érkezhettek volna hozzánk — egyidőben a versenyek lebonyolításával.

A két tudományos nagyhatalommal együttműködésben fejlődik a francia, olasz, angol és kanadai űrkísérleti program. Elég sajnálatos, hogy az űrkutatás megosztva, két egymástól független programmal folyik. Képzelnék el, milyen óriási eredményeket érhetnének el egyesített erőfeszítéssel.

Hangsúlyoznunk kell, amit már jó néhány szovjet és amerikai tudós is hangsúlyozott, hogy az űrkutatók nem időre futnak. Nem helyes, hogy valamiféle versenypszichózis vesz erőt az űrkutatás irányítóin. Az űrkutatás ma már messze túlnőtt a katonai rakétatechnika területén, és az átfogó, harmonikus tudományfejlesztés egyik fontos tényezőjévé vált. A modern emberben néha nehéz küzdelemre kelnek a humanista álmok és a technikai civilizáció kötöttségei és kötelezettségei. Idejét és energiáját meg kell osztania vágyai és a megvalósítás bonyolult lehetőségei közt. Az űrkutatás jó példa arra, hogy csak a kettő egysége, a teljességre törekvés vezet eredményre.

Az ókor Ikarosza az a reneszánsz Leonardója jelzi a miakacsul felrepülni vágyó örök álmat, melyet azonban csak a technizálódott modern ember tud valóra váltani. Ehhez azonban éppúgy szükséges a szerteágazó szakosodás, mint a sokféle részlet egybeszervezése. A teljes megoldás talán éppen attól a végső összhangtól függ, melyet elősegíteni hivatott.

Váro Zsuzsánna

Gandhi és a passzív ellenállás

Születésének közelgő 100. és halálának 20. évfordulójára

A második világháború még nem robbant ki, de az Oxford fölött éjszaka elhúzó repülőgépek, a váratlan részleges vagy teljes *black-out*-ok, elsőtétítések, az egyetemi hallgatók kötelező katonai gyakorlata és háborús hangulata, az újságoknak szinte naponként megjelenő különkiadásai már félreismertetetlenül előrevetítették közeledő félelmetes árnyékát. A béke utolsó iskolai évének harmadik szemeszterében, a fasizmus szörnyűségeitől indítva, a college történelemprofesszora az erőszak történelmi szerepéről tartotta előadásait, és arra a következtetésre jutott, hogy az erőszak, bármilyen kegyetlen is, csak időleges lehet, csak ritkán szolgálja a haladást, és a zsarnokság napjait maga az erőszak számlálja meg.

Az egyik előadás után idősebb évtársam, egy sötétbőrű, sovány hindu fiatalember, Gandhi volt titkára, S. K. George — akinek családja a páriáörökség nyomasztó súlyától úgy szabadult meg, hogy keresztényé lett — meghívott a lakására, ahol megajándékozott egy kicsi könyvecskével, megjegyezvén: terjesztése Angliában tilos. A könyv Mahatma K. Gandhi *Hind Swaraj or Indian Home Rule* című műve volt, melyben India felszabadításának eszmei alapjait fejté ki.

Most, amikor Gandhi halálának huszadik évében vagyunk, amikor a passzív ellenállás politikai gyakorlatát leginkább megvalósító Martin Luther King az erőszak áldozata lett, méltán idézhetjük fel Gandhi munkásságát és alapvető művét.

Gandhi élete és politikai tevékenysége

Gandhi, aki később a *Mahatma*, azaz a Nagy Lélek melléknevet kapta, 1869-ben Porbandarban született gazdag, művelt családból. Egyetemi tanulmányait Indiában végzi, majd 1892-től Bombay-ban ügyvédeskedik. Talán éppen gyakorlati tapasztalatai vezetik annak megállapítására, hogy „az ügyvédek döntötték rabszolgaságba Indiát, kiélezték a hindu—mohamedán ellentéteket, és megszilárdították az angol uralmat”. 1893-ban átmegy Dél-Afrikába és lelkesen küzd annak a 150 000 hindunak az egyenjogúsításáért, akiket kevéssel korábban telepítettek be. E küzdelem során alkalmazza először teljes sikerrel a passzív ellenállás politikai módszerét. Ekkor dolgozza ki e

harci forma alapelveit, s így születik meg 1908-ban Londonból való visszatértek a gujarati nyelven írott *Hind Swaraj or Indian Home Rule*, melyet később angolra is lefordított, 1914-ben visszatér Indiába, ahol az első világháború alatt 1919-ig lojalis magatartást tanúsít az angolok iránt. Ebben az évben azonban, az áprilisi vérengzések után, meghirdeti a megszállók elleni erőszakmentes harcot. Ennek során párthívei kettős taktikát alkalmaznak: egyrészt megtagadják az együttműködést, bojkottálják a kormány iskoláit, nem fogadják el polgári vagy katonai állásokat, másrészt követelik a *svadesh-t*, azaz az ország függetlenségét.

Gandhit nemsokára perbe fogják, és 1924-ig bebörtönzik, de az ellene indított perből mint „szent” és hős kerül ki. 1930-ban újra tömegharcot indít az angol uralom ellen, mire ismét bezárják, de Lord Irwin, az alkirály közbelépésére nemsokára kiszabadul, és részt vesz a londoni kerekasztal-értekezleten. Főkövetelése India függetlensége, amit az angolok visszautasítanak. Ezért 1932-ben ismét meghirdeti a passzív ellenállást, és többszörös éhségsztrájk-tal gyakorol erkölcsi nyomást a megszálló hatalom képviselőire. Megint bebörtönzik, de most már az egész világhírvélemény mellette áll. Kiszabadulása után néhány évre (1934—1939) visszavonul a politikai élettől, de megtartja befolyását a függetlenségi mozgalomra. A második világháború alatt, 1942-ben, újra bezárják, és csaknem a háború végéig börtönben sínylődik. A háború után részt vesz azokon a tárgyalásokon, melyeknek eredményeként 1947. augusztus 15-én India elnyeri függetlenségét.

A függetlenség egyelőre csak iszonyú vérengzéseket hoz magával: a mohamedán többségű területeken a hindukat, a hindú többségűeken a mohamedánokat gyilkolják. A kölcsönösen rendezett vérfürdők Gandhit végtelenül elkeserítik, ezért visszavonul mindaddig, míg a hindukat rá nem veszi az üldözések megszüntetésére. Már-már sikerül a célja, a szembenálló felek testvérekként tárgyalnak, amikor egy fanatikus bráhmán 1948. január 30-án meggyilkolja. Hamvait ősi szokás szerint a Gangeszbe szórták.

Mahatma Gandhi

Gandhi és az erőszakmentesség új formája

Gandhi új politikai harci forma — a passzív ellenállás, az erőszakmentesség — első nagy teoretikusa és alkalmazója, noha az erőszakmentesség módszere már korábban is ismert a történelemben. Felmerült az ókorban bizonyos vallásos és filozófiai csoportoknál. A palesztinai esszénusok és ebioniták például hasonló magatartást tanúsítottak az erőszakkal szemben. A közép- és az újkorban is mindegyre felbukkant.

Ezen előzmények ellenére Gandhié az érdem, hogy először dolgozta ki a passzív ellenállás elméletét. Maga a fogalom is az ő „találmánya”, vagyis az *ahimsa* szó, melynek angol tükörszava a *non-violence*. Magyarra passzív ellenállásnak, erőszakmentességnek, erőszak nélküli politikai harcnak fordíthatjuk. Elméletét Gandhi az anarchisták elleni harcában dolgozta ki, akárcsak késői tanítványa, Luther King, aki a *black-power*-rel való összecsapá-

sai alapján fejlesztette tovább. Mindkettőjük tanítása két alaptételen nyugszik. Az egyik az, hogy az elnyomottak szabadságát nem az erőszak, a fegyverek, belháborúk, gyilkosságok és vérengzések útján, hanem békés eszközökkel: felvonulások, tüntetések, bebörtönöztetések, bojkottok, éhségsztrájkok, a politikai, gazdasági és társadalmi életben az együttműködés megtagadása révén kell elérni. Vagyis az elnyomottak erkölcsi fölényét, Gandhi szavaival a „lelkierő“-t, a *satyagrahát* állítják az erőszakkal szembe, és az ellenfél erkölcsi megszegényítésével akarják kicsikarni a politikai egyenjogúságot, vagy az ország függetlenségét. A részvétel első feltétele a töretlen bátorság és mindenfajta félelem kiküszöbölése. Ezért Gandhi a passzív ellenállók számára a következő főerényeket tartja szükségeseknek: önmegtartóztatás és önfegyelmzés, szegénység, az igazság szolgálata, bátorság és a félelem legyőzése.

Tanításuknak második alaptétele a felszabadult társadalom minőségi megváltozásának elkerülhetetlen szükségessége. Gandhi ugyanis elveti a nyugati civilizáció hagyományait, új, mindenekelelt erkölcsi alapokon nyugvó társadalmat akar. Ezért a *home rule*, a hazai kormányzat nem egyszerű felszabadulás, a megszállók elűzése, hanem a megváltozott új ember és ennek következtében létrejött új társadalom. Gandhi ugyanis úgy véli, hogy a nyugati civilizációért nem érdemes küzdeni, mert ez az élet céljának egyedül a testi jólétet teszi meg. „Európa népei ma jobb házakban laknak, mint száz évvel ezelőtt — mondja —, és ezt a civilizáció jelének tekintik.“ Ennek azonban — szerinte — kevés köze van az igazi civilizációhoz. Felfogása szerint a civilizáció az a mód, amely kijelöli az ember számára a viselkedés ösvényét. A köteleltségeljesítés és az erkölcsiség követése egymással felcserélhető fogalmak. Az erkölcsiség követése annyit jelent, mint uralkodni lelkünkön és szenvedélyeinken. Így cselekedve megismerjük önmagunkat. A gujarati nyelvben a civilizáció szó megfelelője: *a jó magaviselet*.

Gandhi számára tehát az igazi cél nem az anyagi jólét megvalósítása, hanem a „jómagaviseletű“, tiszta erkölcsű társadalom kialakítása.

Gandhi gépellenessége

Ezzel elérkeztünk Gandhi elméletének sokat vitatott, erősen sebezhető pontjához: gépellenességéhez. Mintha a XIX. század géprombolóinak elképzelését elevenítette volna fel, mert ő is a gépekben látja a társadalom minden rákfénéjét. Mintha Oswald Spenglert akarná igazolni, aki a fausti civilizáció hanyatlásáról beszélve azt állította, hogy „a színes ember számára a technika nem lelki szükséglet“. Gandhi álma olyan India, amelyben a rossz fertőző csatornái: a nagyvárosok, a gépek, vasutak, a modern élet többi jellemző megnyilvánulásai eltűnnek, és az ország visszatér a falusi települések, a földművelés, a kézművesség és a háziipar tiszta, patriarhális, emberséges légköréhez, amelyben mindenki saját becsületes munkájával keresi kenyerét, önfegyelmében és boldogan él.

Honnan ered nála ez a XX. században csak naivnak és haladásellenesnek tartható felfogás? Tagadhatatlan, egyik forrása a hagyományos hindu vallásos gondolkodás. Gandhi ugyanis fájdalmas nosztalgiával tekint a múltra, amely vallásos, tiszta életével egyenesen az elveszett paradicsomot jelenti számára. A másik forrás az a kiábrándulás, melyet Gandhi a nyugati civilizáció, a kapitalizmus torzító életformájával szemben érez. Végül nem kis része van benne a tolsztoji műveknek, hiszen vallási és politikai felfogása nagymértékben éppen Tolsztoj hatása alatt formálódott ki. Gandhi magát demokratának és szocialistának vallotta; szocializmusa azonban nem a marxí tanításokra épült, nem gazdasági alapokon nyugszik. Innen adódik nem is védhető gépellenessége. Ezen nem sokat változtatnak egyes későbbi megjegyzései sem. Amikor 1924-ben megkérdezték tőle, vajon ellene van-e mindenfajta gépnek, ezt válaszolta: „Hogyan lehetnék, amikor tudom, hogy testem is a legfinomabb gépdarab. A fonókerék gép, egy kis fogpiszkáló is gép. Ami ellen vagyok, az a géporület és nem a gép mint olyan. Az azért való örület, amit munkamegtakarító-gépnek neveznek. Munkát takarítanak meg, mialatt ezer és ezer embert az utcára dobnak, hogy éhenhaljon. Én nem az emberiség egy töredékéért, hanem *mindenkiért* akarok időt és munkát megtakarítani. Azt akarom, hogy a

vagyon ne a kevesek, hanem mindenki kezében halmozódják fel. Ma a gép csupán arra szolgál, hogy a kevesek a milliók hátán lovaoljanak. Az ösztönző erő nem a munkamegtakarítás filantrópiája, hanem a kapzság.“

Gandhit a vagyoni és társadalmi egyenlőség kérdése csak másodsorban érdekelte. Eseményképe olyan társadalom kialakítása volt, melyben az igazság plátói eszméje válik valóra: „Az igazság, mondotta, akkor is megáll, ha nyilvánosan nem támogatják. Önmagában létezik... A földön senkitől sem félek, csak Istentől. Senki iránt nem viseltetem rosszul. Az igazságtalanságot igazsággal győzöm le, és azáltal, hogy ellenállok az igazságtalanságnak, diadalt aratok minden szenvedésen.“ A társadalomban az igazság megvalósítása, Gandhi szerint, csak egyféleképpen lehetséges, az *ahimsa*, a passzív ellenállás útján.

Gandhi hatása és tanításainak értékelése

Gandhi tanítása elvont, idealista, a társadalmi valóság és a vallásos eszmék keverékéből szintetizált elmélet. Kidolgozójának becsületessége, az általa felállított erkölcsi mérce hősokeket kívánó igénye azonban nemcsak hazájában, hanem a világon mindenütt, ahol elnyomottak élnek, óriási hatással volt az emberekre. Minthogy pártbíveinek többsége gépelenségét sohasem vette komolyan, s legtöbbször a Nagy Lélek megbocsátható gyengeségének, mosolyt fakasztó vesszőparipájának tekintette, Gandhi erőszakmentes mozgalma nagymértékben hozzájárult India felszabadításához, és hatása világszerte szüntelenül nőtt. A második világháború előtt és után főként a békemozgalomban volt óriási szerepe; hatására a békeharcosok ezrei, sőt milliói emelték fel szavukat az elnyomás, kizsákmányolás, erőszak és a háború ellen.

Mozgalma sok helyen, de főként az Egyesült Államokban újraéledt. Itt Luther King nyíltan Gandhi tanítványának vallotta magát, és a passzív ellenállás jelszavával állt az egyenjogúságot követelő négerek élére. Az indiai és az amerikai mozgalomban sok a hasonló, de sok az eltérő vonás is. Gandhi és King népeik szabadságáért harcoltak, olyan erőkkel szemben, amelyeket fegyverek útján, erőszakkal legyőzni nem lehetett. Csakhogy míg Gandhi a többséget vezette harcba a számbeli kisebbség ellen, King a számbeli kisebbség oldalán a többség ellen küzdött. Mindketten elvetették az erőszakot, és nemcsak az elnyomók, hanem azok ellen is síkraszálltak, akik a szabadságot erőszakkal akarták kiharcolni. Mindketten magasabb erkölcsű, új társadalom kialakulásáért küzdöttek, és mélységesen hitték az emberben. Mindkettőjüket az a vallásos meggyőződés hatotta át, hogy a háború a legfőbb rossz. „Személy szerint inkább meghalnék, mintsem, hogy öljek“ — jelentette ki Gandhi.

Éppen Gandhi és King erőszakos halála veti fel a kérdést: van-e jövője a passzív ellenállásnak? Sokan úgy vélik, ez a harci forma már születésekor elavult, az erőszakot csak erőszakkal lehet megtörni. Ezért vált Carmichael, az egykori King-tanítvány, a *black-power* harcos képviselőjévé, és ezért lobogtak annyi városban a néger zendülés tüzei a King halálát követő napokban. Ezért kezdik egyes történészek kétségbe vonni a passzív ellenállás érdemeit India felszabadításában, és azzal a váddal hozakodnak elő, hogy Gandhi ún. „társadalmi forradalma“ nem elősegítette, hanem hátráltatta India függetlenségét.

Mégis, a passzív ellenállás eredményei olyan nagyok, hogy azokat pusztá kézlegintéssel elintézni nem lehet. Nemrégén a jól ismert angol katonai író, B. Liddell Hart érdekes cikket írt a második világháborúban szerzett német tapasztalatokról. A német tábornokok perén kiderült, hogy ott, ahol a népi mozgalmak nem rendelkeztek hatalmi erőkkel, a passzív ellenállás sokkal hatékonyabb, nehezebben megtörhető volt, mint a nyílt, erőszakos harc. Ez volt a helyzet például Dániában, Hollandiában és Norvégiában.

Az sem kétséges, hogy az Egyesült Államokban a négerek harcát távlatilag nem a *black-power*, hanem — a „jó pásztor“ halála után is — a King kezdeményezte *non-violence* eszméje befolyásolja. Ha a történetek után a mozgalom időlegesen el is lanyhult, ismét új erőre kapott. Ha ideológiájukkal nem is érthetünk egyet, el kell ismernünk, olyan emberek fegyvere ez, akiket az erkölcsi meggyőződés, a mélységes humanum hat át, és nagy társadalmi célok vezetnek.

Az alábbiakban Gandhi *Hind Swaraj or Indian Home Rule* című művének XVII., a passzív ellenállásról szóló fejezetét adjuk magyar fordításban. Megjegyezni kívánjuk, Gandhi stílusa egyszerű, képek, hasonlatok és azonos szavak gyakori ismétlésével igyekszik hatni olvasóira. Könyvét párbeszéd formában írta, két személy, az olvasó és a szerkesztő állandó szerepeltetésével.

PARBESZÉD A HIND SWARAJ-BÓL

OLVASÓ: Van-e valamilyen bizonyíték arra, hogy az, amit Ön lelkierőnek, vagy az igazság erejének nevez, sikert aratott volna a történelemben? Nekem úgy tűnik, nem ismerünk olyan példát, amikor valamely nép a lelkierő által emelkedett volna fel. Én még mindig azt hiszem, hogy a gonosztevők testi büntetés nélkül nem hagynának fel gaztetteikkel.

SZERKESZTŐ: Tulcidas, a költő ezeket mondta: „A vallás gyökere a könyörület és a szeretet, a testé viszont az önzés.“ Azért, míg élünk, a könyörületről nem szabad lemondanunk. Az én szememben ez tudományos igazságnak tűnik. Éppen annyira hiszek benne, mint abban, hogy kétszer kettő négy. A szeretet ereje egyenlő a lélek vagy az igazság erejével.

Bizonyítékunk van rá, hogy a szeretet minden lépésünkben munkálkodik. A világegyetem elpusztulna, ha ez az erő nem létezne. Ön azonban történelmi bizonyítékot kér. Ezért azután szükséges tudnunk, hogy mi is a történelem. A szó gujarati megfelelője: „*igy történt*.“ Ha a történelem jelentése ez, akkor bizonyítékot is bőven hozhatok fel. De ha a történelem a királyok és a császárok cselekedeteit jelenti, akkor az ilyen történelemben a lelkierőre vagy a passzív ellenállásra bizonyítékunk nincsen. Nem találhatunk ezüstércet önbányában. A történelem, ahogyan azt mi ismerjük, a világ háborúinak feljegyzése. Az angoloknál egy közmondás is keletkezett: „Az a nemzet boldog, amelynek nincsen történelme“, vagyis nincsenek háborúi. Hogyan üzték kis játékaikat a királyok, hogyan váltak egymás ellenségeivé, hogyan gyilkolták le egymást, a történelem mindezt gondosan feljegyzi, de ha csak ennyi történt volna, akkor a világnak már régen vége szakadt volna.

Ha a világegyetem története háborúkkal kezdődik, ma már egyetlen ember sem élne. Azok a népek, amelyek ellen a háború folyt, eltűntek, mint például Ausztrália bennszülöttei, akik közül a betolakodók alig néhányat hagytak életben. Kérem, ne felejtse el, hogy ezek a bennszülöttek önvédelmükre nem a lelkierőt használták, és nincs szükség nagy előrelátásra annak megállapítására, hogy az ausztráliaiaknak ugyanaz lesz a sorsuk, ami áldozataiké volt. „Aki kardot ránt, kard által vész el“. A mi közmondásunk szerint: akinek foglalkozása az úszás, az sírját a vízben leli.

Az a tény, hogy a világon még mindig annyi ember él, azt mutatja, hogy a világ nem a fegyverek, hanem az igazság és a szeretet erején alapul. Ennélfogva eme erő győzelmének legnagyobb és legkevésbé kétségbe vonható bizonyítéka abban áll, hogy a világ a háborúk ellenére is tovább él.

Ezer, sőt tíz- és százezer ember élete éppen ennek az erőnek cselekvő munkálkodásától függ. A millió és millió család mindennapi életében felmerülő kis perpatvarok megszűnnek, ha ezt az erőt gyakoroljuk. Száz és száz nép él békében egymással. A történelem ezt nem jegyzi fel és nem is jegyezheti fel. A valóságban a történelem annak számontartása, hogy a szeretet vagy a lélek egyetlen munkálkodása hányszor szakadt meg. Két testvér összevész egymással: az egyik megbánja, felébred benne a szunnyadó szeretet és ismét békében élnék. Ezt senki sem jegyzi

fel. De ha a két testvér az ügyvédek közbelépésére vagy más okból fegyvert ragad egymás ellen, vagy törvényre megy — ami a nyers erőszak másik megjelenési formája —, cselekedetüket azonnal közli a sajtó, róluk beszélnek a szomszédok, és valószínűleg bekerülnek a történelembe. Ami áll a családra, a közösségekre, az igaz a nemzetekre is. Nincs semmi okunk azt hinni, hogy külön törvénye van a családnak és külön a nemzeteknek. A történelem tehát a természet folyásában beálló megszakadás feljegyzése. Minthogy a lelkierő természetes valami, a történelemben nincsen feljegyezve.

OLVASÓ: Amit Ön mond, abból az derül ki, hogy a passzív ellenállás példái a történelemben nem keresetők. Talán szükséges lenne azért, hogy alaposabban megismerjük a passzív ellenállás lényegét. Az lenne tehát a leghelyesebb, ha e kérdésben nézeteit bővebben kifejtené.

SZERKESZTŐ: A passzív ellenállás olyan eljárás, amikor jogainkat egyéni szenvedés által biztosítjuk: ezért a fegyveres ellenállás ellentéte. Amikor nem vagyok hajlandó az cselekedni, amitől lelkiismeretem iszonyodik, akkor a lelkierőt használom. Például az éppen uralmon lévő kormány valamilyen törvényt hoz, amely rám is vonatkozik. Én azonban a törvényt nem tartom megfelelőnek. Ha erőszakot használok azért, hogy a kormány visszavonja, akkor én ahhoz folyamodom, amit fizikai erőszaknak lehetne nevezni. Ha azonban nem engedelmeskedem a törvénynek, és megszegéséért vállalom a büntetést, akkor lelkierőt használok. Ez önmagunk feláldozását jelenti.

Mindenki elismeri, hogy önmagunk feláldozása mérhetetlenül nagyobb dolog, mint mások feláldozása. Ezenkívül, ha az ilyen erőt igazságtalan ügy szolgálatában használjuk, akkor csak az szenved, aki használta. Másokat nem hoz olyan helyzetbe, hogy az ő hibájáért szenvedjenek. Az emberek múltjukban sok olyan dolgot cselekedtek, amelyről később kiderült, hogy nem volt helyes. Senki sem léphet fel azzal az igénnyel, hogy az igazság teljes mértékben az ő oldalán áll, vagy hogy bizonyos dolog azért helytelen, mert ő annak képzeli, számára azonban mindaddig nem helyes, amíg ez róla az ő megfontolt véleménye. Ennélfogva úgy illik, hogy ne cselekedje azt, amit helytelennek tart, és elviselje ennek következményét, bármi is történjék. Ez a kulcsa a lelkierő használatának.

OLVASÓ: Tehát Ön figyelmen kívül hagyja a törvényeket — márpedig ez ki-mondott hűtlenség. Minket mindig törvénytisztelő nemzetnek tartottak. Úgy látszik, Ön túltesz a szélsőségeseken. Ők ugyanis azt mondják, hogy a törvényeknek engedelmeskedni kell, de ha a törvények rosszak, akkor még erőszakkal is el kell üznünk a törvényhozókat.

SZERKESZTŐ: Hogy túlteszek rajtuk vagy nem, az most egyikünk szempontjából sem fontos. Egyszerűen azt akarjuk, hogy kiderüljön, mi a helyes, és aszerint cselekedjünk. Megállapításának, miszerint törvénytisztelő nemzet vagyunk, igazi értelme az, hogy mi passzív ellenállók vagyunk. Ha egyes törvények nem tetszenek, nem törjük azért be a törvényhozók fejét, hanem szenvedünk és nem engedelmeskedünk a törvényeknek. Hogy a törvényeknek, akár jók, akár rosszak, engedelmeskednünk kellene, ez csak olyan mostani elképzelés. A régi időkben az ilyesmi nem fordult elő. Az emberek az olyan törvényeket, amelyeket nem szerettek, nem tartották tiszteletben, a törvényszegésükért készek voltak elviselni a büntetést. Nem méltó emberi mivoltunkhoz, hogy lelkiismeretünk ellenére engedelmeskedjünk a törvényeknek. Az ilyen tanítás ellentmond a vallásnak és szolgasághoz vezet. Ha a kormány azt kérné tőlünk, hogy ruhátlanul járjunk, vajon úgy jár-

nánk-e? Ha passzív ellenálló vagyok, a válaszom az volna, semmi közöm a kormány ilyen törvényeihez. De annyira megfélemlítettük önmagunkról és oly megalkuvók lettünk, hogy a megalázó törvényekkel mit sem törődünk.

Aki tudatában van emberi mivoltának, és csak Istentől fél, az senki mástól nem fog félni. Az emberalkotta törvények rá nézve nem lehetnek kötelezőek. Ilyesmit maga a kormányzat sem vár tőlünk. Hiszen nem azt mondják: „ezt és ezt csináld“, hanem „ha nem teszed ezt, még fogunk büntetni“. Olyan mélyre süllyedtünk, hogy kötelességünknek, sőt egyenesen vallásunknak képzeljük azt cselekedni, amit a törvény előír. Mihelyt azonban belátjuk, hogy az igazságtalan törvényeknek engedelmeskedni nem méltó az emberhez, akkor nincs olyan zsarnokság, amely minket szolgáskorba tudna dönteni. Ez a kulcsa az önuralomnak vagy a hazai kormányzatnak.

Balítélet és istentelen dolog azt hinni, hogy a többek határozata kötelező a kevesebbekre. Sok példa felhozható arra nézve, hogy a többség határozatai helytelenek, a kisebbségéi pedig helyesek voltak. Minden reform annak köszönheti eredetét, hogy a kisebb szám ellenállt a nagyobb számnak. Ha a rablóbanda tagjainak a lopás ismerete kötelező, vajon a becsületes ember magáévá teheti-e ezt a kötelezettséget? Amíg fennáll az a balhiedelem, hogy az igazságtalan törvényeknek engedelmeskedni kell, addig a törvények rabszolgasága is fennmarad. Csupán a passzív ellenálló szabadulhat meg az ilyen előítélettől.

A nyers erőszak, a puskapor használata ellenkezik a passzív ellenállással, mert azt jelenti, hogy ellenfelünket erőszakkal annak végrehajtására akarjuk rávenni, amit mi óhajtunk ugyan, de ő nem. Ha az erőszak ilyen alkalmazása elfogadható, akkor nyilvánvaló, neki is joga van hasonlóképpen cselekedni velünk. Ennélfogva sohasem tudnánk megegyezni. Akik azt hiszik, hogy lelkiismeretükkel ellenkező törvényeknek nem kötelesek engedelmeskedni, azok számára csak egyfajta gyógy mód marad: a passzív ellenállás. Minden más elkerülhetetlenül pusztuláshoz vezet.

OLVASÓ: Szavaiból azt veszem ki, hogy a passzív ellenállás kiváló eszköz a gyengék számára, hogy amikor erősekké válnak, igazi fegyvereket ragadhassanak.

SZERKESZTŐ: Ez durva tudatlanság. A passzív ellenállás, vagyis a lelki erő páratlan. Fölötte áll a fegyverek erejének. Hogyan lehetne csak a gyengék eszközeinek tekinteni? A testileg erős ember nem ismeri azt a bátorságot, amely a passzív ellenállót jellemzi. Őn azt hiszi, a gyáva ember képes volna arra, hogy ne engedelmeskedjék az olyan törvénynek, amely nem tetszik neki? A szélsőségeseket általában mindig a nyers erőszak híveinek szokták tekinteni. Ha ez így van, akkor miért beszélnek a törvénytiszteletről? Én nem hibáztatom őket. Másról nem tudnak beszélni. Ha sikerül majd kiűzniük az angolokat, és a kormányzók ők maguk lesznek, azt akarják majd, hogy Ön és én engedelmeskedjünk törvényeiknek. Ez olyan dolog, amely megfelel alkotmányuknak. A passzív ellenálló azonban azt fogja mondani, hogy lelkiismerete ellen egyetlen törvénynek sem engedelmeskedhetik, még akkor sem, ha ágyúcső elé állítják, és darabokra szaggatják.

Mi a véleménye? Mihez szükséges a bátorság — ahhoz, hogy ágyú mögül darabokra tépjünk másokat, vagy mosolygó arccal közeledjünk az ágyúhoz és magunkat tépessük szét? Ki az igazi harcos? — az-e, aki a halált mindig mindig kebelbarátjának tartja, vagy az, aki mások életével rendelkezik? Higgycs el nekem, akiben nincsen bátorság és emberi méltóság, az sohasem lehet passzív ellenálló.

Azt azonban állítom, hogy a testileg gyenge ember is az ilyen ellenállást képes kifejezni. Egyetlen ember éppen annyira képes erre, mint a milliók. A passzív ellenállásba egyaránt belevethetik magukat a férfiak és a nők. Nem kíván a

katonasághoz hasonló kiképzést, nincs szüksége dzsiu-dzsicura. Csupán lélekjelenlétre van szükség, és ha ezt valaki elérte, szabad, mint az erdők királya, és már pusztá tekintete elsorvasztja az ellenséget.

A passzív ellenállás kétélű kard: használható bármely élével; megáldja azt is, aki használja, és azt is, aki ellen használják. Anélkül, hogy egyetlen csepp vért ontana, nagy eredményekre vezet. Sohasem rozsdásodik be, és sohasem lehet ellopni. A passzív ellenállók számára a kardvívás nem kimerítő. A passzív ellenállás kardjának nincs szüksége hüvelyre. Valóban különös, ha Ön az ilyen fegyvert csak a gyengék fegyverének tartja.

OLVASÓ: Azt állította, hogy a passzív ellenállás India különlegessége. Hát Indiában sohasem használtak ágyúkat?

SZERKESZTŐ: Úgy látom, hogy az Ön véleménye szerint India egyet jelent India néhány hercegével. Szerintem azonban azokat a milliós tömegeket jelenti, akikről a hercegek és a mi életünk is függ.

A királyok mindig a maguk királyi fegyverét használják. Az erőszak számukra mindennapi eledel. Ők parancsolni akarnak, ám akik parancsaiknak kellene hogy engedelmessé legyenek, azok nem akarnak puskát. Márpedig ezek a többséget jelentik az egész világon. Nekik vagy testi erőre, vagy lelkiere erőre kell szert tenniük. Ahol az előbbire tesznek szert, ott mind azok, akik uralkodnak, mind pedig azok, akik engedelmessé válnak, olyanok, mint megannyi örült, de ahol a lelkiere erőre tesznek szert, ott az uralkodók parancsai nem érnek tovább kardjuk hegyéig, mert az igazságtalan parancsokat az igaz emberek semmibe veszik. A parasztokat karddal sohasem győzték le, és nem is fogják. A kardot nem tudják használni, de nem rémülnek meg, ha mások használják. Az a nép nagy, amely fejét úgy hajtja halálra, mint a párnájára. Aki dacol a halállal, az már minden félelemtől megszabadult. Akik az erőszak megtévesztő bűvöletében fáradoznak, e képet nem tartják majd túl élesnek. Tagadhatatlan tény, hogy Indiában a nemzet általában az élet minden szakaszában rendszerint a passzív ellenállást használta. Ha uralkodóink már nem tetszenek, akkor nem vagyunk hajlandók velük együttműködni.

Emlékszem egy esetre, amikor egy kis hercegségben a falusiakat sértették a herceg bizonyos rendelkezései. A falusiak azonnal elhagyták a falut. A herceg ideges lett, bocsánatot kért alattvalóitól és a rendelkezéseit visszavonta. Indiában sok hasonló eset található. Igazi önkormányzat csak ott lehetséges, ahol a nép irányító ereje a passzív ellenállás. Minden másfajta uralom idegen uralom.

OLVASÓ: Ön szerint azt állítja, hogy testünk edzése nem fontos.

SZERKESZTŐ: Én bizony semmi ilyesmit nem mondok. Nehéz passzív ellenállónak lenni, ha nem edzett a testünk. Ha a lélek a túltáplálás miatt elpuhult testben lakik, akkor rendszerint maga is gyenge, és ahol hiányzik a testi erő, ott a lélek sem lehet erős. Testi alkatunkat azáltal kell javítanunk, hogy elkerüljük a korai házasságot és a fényűző életet. Ha egy rozogatestű embert arra kellene kérnem, hogy álljon az ágyú torka elé, akkor saját magamat nevetném ki.

OLVASÓ: Amit mond, abból az tűnik ki, hogy passzív ellenállónak lenni nem kicsiny dolog. Ha ez így van, akkor arra szeretném kérni, magyarázza meg, miképpen lehet valaki passzív ellenálló?

SZERKESZTŐ: Passzív ellenállónak lenni könnyű is, meg nehéz is. Ismertem egy 14 éves ifjút, akiből az lett; ismertem beteg embereket, akik szintén azzá vál-

tak. Ugyanakkor ismertem olyan testileg erős, különben elégedett embereket, akik egyszerűen képtelennek bizonyultak arra, hogy magukévá tegyék a passzív ellenállást. Hosszú tapasztalat után az a véleményem alakult ki, hogy aki a haza szolgálatáért akar passzív ellenálló lenni, annak teljes mértékben meg kell tartóztatnia magát, el kell fogadnia a szegénységet, az igazságot kell követnie, és le kell győznie magában mindenfajta félelmet.

A megtartóztatás az önfegyelem egyik legerősebb formája, nélküle a lélek nem tehet szert megingathatatlan szilárdságra. Aki testét az állati szenvedélyeknek engedi át, az semmilyen nagy erőfeszítésre nem képes. Ez számtalan példával bizonyítható...

...Amennyire szükséges az önmegtartóztatás, olyan mértékben kívánatos a szegénység. Az anyagi ambíciók és a passzív ellenállás nem egy úton járnak. Akinek pénze van, nem lehet azt várni tőle, hogy kidobja, de *elvárható*, hogy közömbös legyen iránta. Készen kell lennie arra, hogy inkább minden fillérét elveszítse, mintsem feladja a passzív ellenállást

Beszélgetésünk során a passzív ellenállást úgy írtuk le, mint amely igazsággal teljes. Ezért azután az igazságot szükségképpen mindenáron követni kell. Ebben az összefüggésben az olyan akadémikus kérdések, vajon életünk megmentéséért nem hazudhatunk-e, felmerülhetnek, de csak azok számára, akik a hazugságot akarják igazolni. Akik arra törekszenek, hogy mindig az igazságot kövessék, azok nem kerülhetnek ilyen zavaros helyzetbe; de még ha ide is kerülnének, még akkor is mentesek a hamis vallomástól.

A passzív ellenállás bátorság nélkül egy lépést sem tehet. Ösvényén csak azok járhatnak, akik megszabadultak a félelemtől, legyen az a vagyon, a hamis hírnév, a rokonaik, a kormány, a testi sérelmek, vagy a halál félelme.

Ezek a parancsolatok nem hagyhatók figyelmen kívül azzal az ürüggyel, hogy megtartásuk nehéz. A természet az emberi kebelbe ültette azt a képességet, hogy bármilyen nehézséggel vagy szenvedéssel megbirkózzék, amely rázúdul, anélkül, hogy okozója maga lett volna. Jó, ha ezek a tulajdonságok még azokban is megvannak, akik nem akarják a hazát szolgálni. Ne essünk tévedésbe: e tulajdonságokra többé-kevésbé még azoknak is szükségük van, akik a fegyverek használatára akarják kiképezni magukat. Csupán a vágy senkit sem tesz harcossá. A leendő harcosnak önmegtartóztatást kell gyakorolnia, meg kell elégednie az osztályrészéül jutott szegénységgel. Bátorság nélkül harcos el sem képzelhető. Talán valaki azt gondolhatná, nem szükséges feltétlenül, hogy tökéletesen igaz ember legyen. Ám ez az erény az igazi bátorságból ered. Ha valaki feladja az igazságot, végeredményben mindig a félelem miatt teszi. A felsorolt négy tulajdonság nem kell hogy megijesszen senkit. E helyen arról is szólhatunk, hogy a testileg erős embernek sok olyan más, hasznavehetetlen tulajdonsággal kell rendelkeznie, amelyekre a passzív ellenállónak soha sincs szüksége. A tapasztalat azt mutatja, hogy ha például egy vívónak külön erőfeszítést kell kifejtenie, ez a bátorság hiánya nála. Ha azonban a vívó maga a bátorság, akkor a kard azonnal kihull kezéből. Segítségére nincs szüksége. Akiben nincsen gyűlölet, annak kardra sincs szüksége. Egy ember, akinél bot volt, váratlanul szembekerült egy oroszlánnal. Fegyverét önvédelemből ösztönösen felemelte. Abban a pillanatban belátta, hogy addig csak fecsegett a bátorságról. Mihelyt eldobta a botját, azonnal úgy találta, hogy megszabadult minden félelemtől.

A bevezetőt írta és a szöveget angolból fordította Bodor András